

Ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау ережесін бекіту туралы

Күшін жойған

Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігі Орман және аңшылық шаруашылығы комитеті төрағасының 2005 жылғы 4 мамырдағы N 110 Бұйрығы. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде 2005 жылғы 6 маусымда тіркелді . Тіркеу N 3666. Күші жойылды - Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрінің м.а. 2010 жылғы 1 қыркүйектегі № 553 бұйрығымен

Күші жойылды - ҚР Ауыл шаруашылығы министрінің м.а. 2010.09.01 № 553 (ресми жарияланғаннан бастап он күнтізбелік күн өткен соң қолданысқа енгізіледі) бұйрығымен.

Қазақстан Республикасы Орман кодексінің 79-бабын іске асыру мақсатында
Б Ұ Й Ы Р А М Ы Н :

1. Қоса беріліп отырған Ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау ережесі бекітілсін.
2. Осы бұйрық алғашқы ресми жарияланғаннан кейін он күн өткен соң қолданысқа енгізіледі.

Төраға

Қ а з а қ с т а н   Р е с п у б л и к а с ы
А у ы л   ш а р у а ш ы л ы ғы   м и н и с т р л і г і
О р м а н   ж ә н е   а ң ш ы л ы қ
ш а р у а ш ы л ы ғы   к о м и т е т і   т ө р а ғ а с ы н ы ң
2 0 0 5   ж ы л ғ ы   4   м а м ы р д а ғ ы
N   1 1 0   б ұ й р ы ғ ы м е н
бекітілген

Ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау ЕРЕЖЕСІ

1. Осы Ереже Қазақстан Республикасының Орман кодексіне сәйкес әзірленді және ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін орман тұқымдары мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау тәртібін реттейді және орман

иеленушілер немесе орман пайдаланушылар үшін, соның ішінде жекеше орман қоры жерлеріндегі орман иеленушілер немесе орман пайдаланушылар үшін міндетті болып табылады.

2. Орман тұқымдары мен көшет материалдарын пайдалану, сондай-ақ оларды тасымалдау ормандарды жасанды жолмен қалпына келтіру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалын пайдаланудың географиялық және экологиялық таралу аймағы (тасымалдау шекарасы) реттелетін орман тұқымдарын аудандастырумен қатаң сәйкестілікте жүзеге асырылады.

3. Қазақстан Республикасының аумағында отандық және шетелдік тұқымдар мен көшет материалын пайдалану өсімдіктер карантині саласындағы уәкілетті органның карантиндік, фитосанитариялық сертификаттары мен импорттық карантиндік рұқсатнамалары болған жағдайда жүзеге асырылады.

4. Орман егу және көшет материалын өсіру кезінде тек тексерілген және кондициялы тұқымдар ғана пайдаланылады. Шетелдік тұқымдар мен көшет материалы карантиндік объектілермен және бөтен текті түрлермен жасырын залалданудың болуына интродукциялық-карантин питомниктерінде тексерілуге тиіс.

5. Себу үшін пайдалануға жататын тұқымдар олардың жаппай өсіп-өнуін ынталандыру және топырақта өсіп шығуын арттыру мақсатында себу алдындағы өңдеуден өтеді.

6. Тұқымдарды себу алдында өңдеудің мынадай тәсілдері қолданылады: тұқымды стратификациялау (тұқымның өніп шығуын жеңілдету) (тұқымды тоңазыту), тұқымның сыртқы қабаттарына механикалық, жылумен және химиялық әсер ету, тұқымдарды микроэлементтермен және өсу стимуляторларымен өңдеу, дыбыспен, ультрадыбыспен және магнитпен әсер ету, тұқымдарды дәрілеу және улау.

Тұқымдарды тегіне байланысты себу алдында әзірлеу шараларын жүргізу тәсілдерінің ерекшеліктері осы Ереженің 1-қосымшасында келтірілген.

7. Тұқымдарды себуге стратификациялау арнайы үйлерде, тоңазытқыштарда, жертөлелерде, ұраларда немесе траншеяларда жүргізіледі (жылы стратификация тұқымның түріне байланысты $+10$ -нан $+35^{\circ}\text{C}$ -қа дейін, салқын стратификация 0 -ден $+7^{\circ}\text{C}$ -қа ($+10^{\circ}\text{C}$ сирек) дейін температурада жүргізіледі).

8. Стратификацияның ұзақтығы тұқымның физиологиялық тыныштығының сипатына, тұқымның өсіп-өнуін тежейтін басқа да факторлардың болуына байланысты.

9. Тұқымды стратификациялауды себуге бір-екі күн қалғанда тоқтатады. Бұл ретте өнген тұқымдарды құрғап қалғанша кептіріп, содан кейін егеді.

10. Орман тұқымдарын тасымалдау (тасу) кезінде олардың бүлінуіне жол бермеу үшін тұқымдарды белгілі бір ылғалдылыққа дейін жеткізіп, кептіреді де, 5-6 қабат қағаз немесе мата қаптарға, ағаш жәшіктерге және басқа ыдысқа тығыздамай салады. Ыдысқа салынған тұқымдардың бір орнының массасы 50 килограмнан аспауға тиіс.

11. Қап-жәшіктің әрбір орыны тұқымның түр атауы, массасы, паспортының нөмірлері мен мерзімі, жөнелтуші мен алушы ұйымдардың атаулары мен мекен-жайлары көрсетілген ішкі және сыртқы заттаңбалармен жабдықталады.

12. Тамыр жүйесі ашық екпе көшеттер, тікпе көшеттер және қысқы (сүректенген) қалемшелер көктемгі және күзгі кезеңдерде ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін пайдаланылады.

Тамыр жүйесі жабық екпе көшеттер мен тікпе көшеттерді (топырақ түйнегімен, контейнерлердегі және басқалар) тамыр жүйесі кеуіп қалудан сақталған жағдайда бүкіл жыл бойына отырғызуға болады.

13. Орман иеленуші мен орман пайдаланушы ормандарды жасанды жолмен қалпына келтіру және орман өсіру үшін өсірген немесе сатып алған көшет материалы орман шаруашылығы бойынша техникалық және технологиялық стандарттарға, сондай-ақ 2 және 3-қосымшаларда көрсетілген осы Ереженің талаптарына сай келуге тиіс.

14. Ормандарды қалпына келтіру және орман өсіру кезінде тегіс діңшелері, толық сүректенген өркен ұштары, тыныштық жағдайындағы әбден қалыптасқан бүршіктері, сондай-ақ шашақты тамырларының мөлшері жеткілікті жақсы тармақталған сау тамыр жүйесі бар екпе көшеттер мен тікпе көшеттер пайдаланылады.

15. Ағаштар мен бұталардың барлық тұқымдарының діңшесінің биіктігі 10 сантиметрден 60 сантиметрге дейінгі екпе көшеттері стандартты көшет материалы болып есептеледі. Бұл ретте стандартты көшет материалының тамыр жүйесінің ұзындығы мынадай болады:

топырақ мол ылғалданған жағдайда - 10-20 см;

қалыпты ылғалданған жағдайда - 15-20 см;

жеткіліксіз ылғалданған жағдайда - 20-30 см.

16. Орман дақылдарын өсіру кезінде стандартсыз көшет материалын пайдалануға болмайды.

17. Бұталарды қоспағанда, діңшелері қосарланған және басты өркені тармақталған, сондай-ақ әртүрлі зақымдары бар, соның ішінде зиянкестер мен аурулар бүлдірген көшет материалы стандартсыз материал болып есептеледі және ландшафтық-рекреациялық екпелер өсіру кезінде ғана пайдаланылуы мүмкін.

18. Көшет материалын сапасы мен саны бойынша орман иеленушінің (орман пайдаланушының) питомниктерде қабылдап алуды комиссия жүзеге асырады.

19. Көшет материалы топ-тобымен қабылдап алынады. Топ болып бірдей жағдайларда өсірілген және осы Ереженің 4-қосымшасына сәйкес нысан бойынша ресімделген бір тұқымның, жасы мен шығу тегі бір екпе көшеттердің, тікпе көшеттердің кез-келген мөлшері есептеледі.

20. Тасымалдау кезінде көшет материалы орамдарға түйіліп, саңылаулары бар жәшіктерге, қаптарға, себеттерге салынады.

Тамыр жүйесінің кеуіп қалуына жол бермеу мақсатында көшет материалын жеткілікті мөлшерде дымқылдап, оған ағаш үгіндісін, қар себеді, сабанмен немесе қамыспен жауып тастайды.

Ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау ережесіне

1-қосымша

Тұқымдарды тегіне байланысты себу алдында өңдеудің ерекшеліктері

р/с N	Тегі	Тұқымды себуге дайындау тәсілдері		Тұқымдардың өсу қуатын және олардың жердегі өнгіштігінің ынталандыруға әзірлеу әдістері
		күзгі	көктемгі	
1	2	3	4	5
1	Кәдімгі өрік	Тұрақты аяздарға екі ай қалғанда себілсе стра-тификациялан-байды. Күз аяғында себілсе жиналған сәттен бастап жазғы транше-	3-5 ⁰ С температура дымқыл құм салынған жәшіктерде 90-100 күн бойы немесе қыста тоңазымайтын	Тұқымды тем-пературасы 35 ⁰ С суға жібітеді, үшінші тәулікте температу-расы 16-18 ⁰ С су құяды. Содан кейін темпера-турасы 30-35 ⁰ С үй-жайлар-

		яларда немесе үй-жайларда құм салынған жәшіктерде стратификациялайды	траншеяларда стратификациялайды	да құм салынған жәшіктерде стратификациялайды. Қоспаны күніне 2-3 рет аударыстырып тұрады. 12-15-ші күні өсіп-өне бастайды.
2	Б и і к айлант	Дайындамайды	2 - 3 күн бойы суға жібітеді	
3	Б ұ т а л ы аморфа	Дайындамайды	24 сағат бойы суға жібітеді	
4	Қ а р а жемісті арония	Дайындамайды	Марганец қышқылы калий ерітіндісінде (0,5 %) 2 сағат бойы жібітеді, содан кейін 60 күн стратификациялайды	
5	Қ о т ы р қайың	Ерте жазда себілсе алдына ала тұқымды жабысқақ күйге дейін жібітіп алады, күз аяғында және қыста себілсе дайындалмайды	Алдын ала ішінара жабысқақ күйге дейін жібітіп (2-3 тәулік) немесе құрғақ күйінде себеді	Алдын ала жібітілген тұқымды 2 тәулік бойы қарға аунатып, тоңазытып алады. Қарға аунату ұзақтығы - 30 күн. Температурасы төмен (0 °С-қа жуық) үй ішінде құм салынған жәшіктерде 30 күн стратификациялайды және ТМТД-мен немесе фентиураммен дәрілейді. Тұқымды 6 сағат бойы 0,005 % күкірт қышқылы кобальт

				ерітіндісімен (CO ₂) ₄ немесе 0.001 % молибден ерітіндісімен (NH ₄) ₂ MoO ₄ өңдейді. Марганец қышқылы калийдің 0,5 % ерітіндісімен 2 сағат дәрілейді
6	Түкті қайың	Қажет емес	Алдын ала 2 тәулік бойы жібітіп алады немесе құрғақ күйінде себеді	Қарға аунатып алады немесе төмен температурада (0 ⁰ С-қа жуық) алдын ала жібітілген тұқымды құм салынған жәшіктерде 30 күн бойы стратификациялайды. Алдынала жібітілген тұқымды брезентке үйіп, жабысқақ күйге дейін жеткізеді. ТМТД-мен немесе фентиураммен дәрілейді.
7	Шығыс биотасы	Тәулік бойы жібітіп алады	Тәулік бойы жібітіп алады	
8		Қыркүйектен кешіктірмей себілсе дайындамайды; неғұрлым кеш	80-90 күн бойы 0-5 ⁰ С температурада құм салын-	Тұқымды 50 ⁰ С температурадағы суда 2

	Кәдімгі қына-ағаш	себілсе 30 күн стратификациялайды	ған жәшіктерде стратификациялайды	тәулік бойы жібітеді
9	Тікенді (кәдімгі) долана	Сеппейді	12-24 сағат бойы 45 % күкірт қышқылы ерітіндісінде жібітеді, жуып-шаяды және температурасы 20-25 °С үй-жайларда 180-240 күн стратификациялайды	
10	Алқызыл долана	Сеппейді	Жинап алғаннан кейін бірден 5-10 °С температурада 160-260 күн бойы үнемі ылғалдандыра және араластыра отырып стратификациялайды	
11	Бір аналық долана	Жинаған соң 1 жыл ішінде стратификациялап, келесі күзде себеді. Стратификация алдында 3-4 күн жібітеді	Сеппейді	
12	Кәдімгі шиесі және дала шиесі	Жиналған сәттен бастап себуге дейін жаңа жиналған, кептірілмеген тұқымдарды жазғы траншеяларда немесе салқын үй ішінде стратификациялайды	Жинаған сәттен бастап 180 күн ішінде (дала шиесі үшін - 120-180 күн) үйжайда немесе тоңазымайтын траншеяларда стратификациялайды	
13	Жылтыр шегіршін	Жинағаннан кейін бірден құрғақ күйінде себеді немесе 2 сағат суға жібітіп, кептіріп алады		
		Тұқымды жинаған сәттен бастап себуге		

14	Үш тікенекті (кәдімгі) қарама	дейін жазғы траншеяларда немесе құм салынған жәшіктерде стратификациялайды. Құрғақ тұқымды ерте көктемде себуге болады	Тұқымға тым ыстық су (90 ⁰ С) құяды, содан соң салқындаған суда 10 сағат қалдырады. Сумен тұқымның арақатынасы 3:1. Ісінбеген тұқымды қайта өңдейді.	Ыстық су құюды күкірт қышқылының концентрациясымен 2 сағат өңдеумен алмастыруға болады
15	Кәдімгі алмұрт	Аязға 1,5 ай қалғанда себер болса дайындамайды, кешірек себетін болса жинаған сәттен бастап жазғы траншеяларда стратификациялайды	Алдын ала 2 тәулік жібітілген тұқымды қыста тоңазымайтын траншеяларда немесе үйжайда 0-5 ⁰ С температурада стратификациялайды. Стратификация мерзімі - құмда 90 күн, шымтезек ұнтағында 75 күн	Стратификацияланбаған тұқымды гиббереллиннің 0,002% ерітіндісінде 3 тәулік бойы жібітеді, содан кейін дымқыл құммен араластырады. Тұқым 6-7 күннен кейін өсіп-өнеді. ТМТД-мен немесе фентеураммен дәрілейді
16	Ақ дерен және алқызыл дерен (свина)	Жинаудан себуге дейін бірден жазғы траншеяларда стратификациялайды. Жинаған соң дайындығыз бірден себуге болады.	Үйжайларда құм салынған жәшіктерде 180 күн бойы немесе жинаған соң бірден жазғы, содан кейін қысқы тоңазымайтын траншеяларда 240-270 күн бойы стратификациялайды	Тұқымды 15 күн бойы қарға аунатып алады, содан кейін оны үй-жайларда 90 күн бойы 5-6 ⁰ С температурада стратификациялайды
17	Өте әдемі емен	Дайындамайды	Қыста траншеяларда немесе құм салынған жәшіктерде сақталған соң дайындықты қажет етпейді	

18	Кәдімгі шырша және сібір шыршасы	Дайындамайды	9-12 сағат суға жібітеді	<p>Жібітілген тұқымды себу алдында 60-90 күн бойы қарға аунатып алады. Марганец қышқылы калийдің 0,5 % ерітіндісінде 2 сағат жібітеді. ТМТД-мен, фентиу-раммен, БМК-мен немесе фундазол-мен дәрілейді. Мынадай микроэлементтердің су ерітінділерінде 12 - 18 сағат жібітеді: күкірт қышқылы кобальт (0,03 %), күкірт қышқылы мыс (0,03 %) немесе марганец қышқылы калийдің, бор қышқылының, күкірт қышқылы мыстың, мырыштың және кобальттің (0,002 %-тен) қоспасы</p>
			Алдын ала бір тәулік суға жібітілген тұқым	Тұқымды температурасы 35-40 ° С суға салып, 24 сағат ұстайды.

19	Шренк (тянь-шань) шыршасы	Сеппейді	қарға аунатылады. Қарға аунату мерзімі 1-1,5 ай. Қарға аунатқаннан кейін 0,5% $KMnO_4$ ерітіндісінде 30 минут дәрілейді	Содан соң оны 0,5 % $KMnO_4$ ері- тіндісін- де 30 минут дәрілеп, көлеңкеде әбден кептіріп алып себеді.
20	Кәдімгі ұшқат	Дайындауды қажет етпейді	Қысқы тоңазымай- тын траншеяларда немесе үйжайларда 2-5 ⁰ С температу- рада 60-90 күн стратификация- лайды	
21	Татар ұшқаты	Дайындауды қажет етпейді	Қысқы суық траншеяларда немесе үй-жай- ларда 2-5 ⁰ С температурада 50-60 күн стра- тификациялайды	Себу алдында шағын қаптарға салып 1,5 ай бойы қар үстіне қойып қояды немесе 5-8 ⁰ С темпера- турада аптасына 2 рет ылғалдан- дыра және аралас- тыра отырып ағаш үгінді- лерінде стратифи- кация- лайды. 18-20 күннен кейін тұқым өнеді
			Жинаған соң алдымен жазғы, одан кейін қыста	

22	Кәдімгішөңгіш	Жаңа жиналған тұқымдарды жазғы траншеяларда стратификациялағанда өскіндер бір жылдан кейін пайда болады.	тоңазымайтын траншеяларда немесе алдымен үй-жайларда 15-18 ⁰ С температурада, содан соң қыста 5 ⁰ С дейін төмен температурада стратификациялайды	
23	Ағаш тәріз-дес қараған (сары қараған)	Дайындауды қажет етпейді	Бөлме температурасындағы суда 5 сағат жібітеді	45 күн бойы қарға аунатады немесе 0 ⁰ С мұзда 30 күн бойы ұстайды
24	Кәдімгі атталшын	Дайындауды қажет етпейді	Қысқы тоңазымайтын траншеяларда сақтау кезінде дайындайды	Сақтаудан кейін жылы жерде бірнеше күн ұстап, өнгенше, араластырып және ылғалдандырып тұрады
25	Жалған сүйір жапырақты үйеңкі (явор, ақ үйеңкі)	Ерте күзде себуді дайындайындысыз жүргізеді, ал кеш себілетінде-рін жиналған сәттен себуге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды	Алдымен үй-жайда 0-3 ⁰ С температурада 45 күн стратификациялайды, содан кейін 45 күн бойы қар астында ұстайды. Тұқымды 3 тәулік бойы жібітеді, содан соң алдымен 5-10 ⁰ С температурада үй-жайда 60 күн, одан кейін 0 ⁰ С-та 60 күн стратификациялайды	Қарда 45-60 күн стратификациялайды. Молибден аммонийдің 3% ерітіндісінде 24 сағат жібітеді, содан соң 8 күн бойы күніне 3 рет 4 минутқа жылы суға (35-38 ⁰ С) және суық

				с у ғ а (0 ⁰ С) салады
26	Сүйір жапырақты үйеңкі (платан тәрізді үйеңкі)	Ерте себуді дайындыксыз жүргізеді, ал кеш себілетінде-рін жиналған сәттен себуге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды	Үй-жайларда немесе қысқы тоңазымайтын траншеяларда стратификациялайды. Стратификациялау мерзімі 45-60 күн.	Қар араластыра отырып 45-60 күн стратификациялайды. Тұқымға жылы (40 ⁰ С) су құйып, брезентпен жауып, 3 тәулік ұстайды. Содан кейін 30 ⁰ С жуық температурадағы үй-жайларда құм салынған жәшіктерде ұстап, күн сайын араластырып және ылғалдандырып тұрады. Тұқымдар 7-ші күні өнеді. ТМТД-мен немесе фентиураммен дәрілейді
27	Дала үйеңкісі	Жиналғаннан кейін жазғы траншеяларда себуге дейін кемінде 45 күн стратификациялайды	Жинағаннан кейін алдымен жазғы, содан кейін қысқы тоңазымайтын траншеяларда 150-180 күн стратификациялайды	Тұқымды 3 күн жібітіп, алдымен үй-жайларда 10-15 ⁰ С температурада 60 күн, содан кейін 0 ⁰ С температурада 30-60 күн стратификациялайды

28	Күміс үйеңкі	Сеппейді	Жинаған соң дайындықсыз бірден себіледі (мамырдың аяғы - маусымның басы)	Құрғақ ауа райында екпелерді суару міндетті
29	Татар үйеңкісі (үйеңкі емес, қара үйеңкі)	Жиналғаннан себуге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды	Күзден бастап қысқы тоңазымайтын траншеяларда стратификациялайды	Тұқымды құм салынған жәшіктерде 0-3 ⁰ С температурада әрбір 2-3 күн сайын ылғалдандыра және араластыра отырып страфикациялайды. 30 күннен соң ылғалдандыруды тоқтатады, температура - тураны 0 ⁰ С дейін төмендетеді. 2-ші күні тұқымды қайта ылғалдандырып, температураны 5 ⁰ С дейін көтереді. Бұдан кейін тұқым 18-20-шы күні өнеді. Дайындықтың жалпы ұзақтығы 50 күн
30	Шаған жапырақты үйеңкі	Дайындауды қажет етпейді	Үй-жай ішінде 30 күн стратификациялайды немесе 1 ай қар астында ұстайды	

31	І р і жапы-рақты жөке	Т ұ қ ы м д ы жиналғаннан бастап жазғы траншеяларда немесе құм салынған жәшіктерде 90 кү н б о й ы стратификациялайды	Алдымен жазғы траншеяларда немесе үй-жайларда, ал содан кейін 0-5 ⁰ С температурада қысқы тоңазымайтын траншеяларда стратификациялайды. Стратификация ұзактығы - 180 күнге дейін	
32	Ұ с а қ жапы-рақты жөке	Тұқымды жинағаннан соң себуге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды	Тұқымды жазғы, содан соң қысқы тоңазымайтын траншеяларда стратификациялайды	Тұқымды ауық-ауық ауыстырылып тұратын суда 10 күн жібітеді, содан соң 30 күн 15-25 ⁰ С температурада және 90-120 күн 0 ⁰ С температурада стратификациялайды
				Тұқымды 3 тәулік марганец қышқылы калийдің 0,004 % ерітіндісінде +26 ⁰ С температурада жібітеді, содан кейін дәке дорбаларға салып, дымқыл ағаш үгінділерімен (1,5-2 см кабатпен)

33	Сібір балқарағайы	Дайындауды қажет етпейді	9-12 сағат суға жібітеді және 1-1,5 ай қарға аунатады; КМп О ₄ 0,5% ерітіндісінде 30 минут дәрілейді	көміп, 2 тәулік ұстайды. Тұқымды 24 сағат бром калийінің 0,5 % ерітіндісінде немесе 0,05 % колхицин ерітіндісінде жібітеді. Тұқымды себуге 30 сағат қалғанда әлсіз әк ерітіндісінде (10 л суға 200-250 гр әк) жібітеді.
34	Жіңішке жапырақты жиде	Ерте күзде сепкенде жинаудан кейін дайындамайды; кеш себілсе, жиналған кезден бастап сепкенге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды	Алдын ала 4 тәулік жібітілген тұқымды қысқы тоңазымайтын траншеяларда немесе 16-20 ⁰ С температурада үй-жайлар ішінде стратификациялайды. Стратификациялау ұзақтығы - 90-120 күн	Тұқымға ыстық су (50-60 ⁰ С кұйып, бір тәулік жібітеді. Содан кейін температурасы 16-20 ⁰ С үй-жайда құм салынған жәшіктерде стратификациялайды. 15-20-шы күні өне бастайды.
35	Кәдімгі бадам	Дайындауды қажет етпейді	Үй-жайларда немесе траншеяларда 30-60 күн стратификациялайды	
				Тұқымды 30-50 мин мөлшерде

36	Виргиния аршасы	Топырақтың қатуына 1,5-2 ай қалғанда себілетін болса, дайындауды қажет етпейді	Үй-жай ішінде 20-30 ⁰ С температурада 30 күн, 15 ⁰ С температурада 120 күн стратификациялайды	күкірт қышқылы концентра-тымен өңдейді, сумен шаяды, содан кейін 0-5 ⁰ С температурада 90-120 күн стра-тифика-циялайды
37	Кәдімгі арша	Топырақтың қатуына 1,5-2 ай қалғанда себілетін болса, дайындауды қажет етпейді	Үй-жай ішінде 20-30 ⁰ С температурада 30 күн, 15 ⁰ С температурада 120 күн стратификациялайды	
38	Түркістан аршасы	Жаңа жиналған тұқымды дайындамай сол күйінде тамыз айы ішінде себеді	Өткен жылғы терең тыныштықтағы тұқымды жазда шілдеде-тамыздың бас кезінде себеді.	
39	Жарты шар тәрізді арша	Бұл да қыркүйектің бірінші жартысында себіледі	Бұл да солай	
40	Шырғанақ	Топырақ қатпай тұрып 1 айдан кешіктірмей себілсе, дайындауды қажет етпейді	Үй-жайда 0-5 ⁰ С температурада құм салынған жәшіктерде 90 күн стратификацияланады	3 тәулік суда жібітіп алып, үй-жайда 30 күн стра-тифика-циялайды
41	Грек жаңғағы	Дайындамайды	Үй-жайда құмда 0-5 ⁰ С температурада 30-45 күн стратификациялайды	Тұқымды көктемде себуге 5-7 күн қалғанда қапқа салынған күйінде тау өзенінің ағынына малады.

42	Кәдімгі шабал	Дайындауды қажет етпейді	Үй-жайда 0-5 ⁰ С температурада 100-120 күн стратификациялайды	
43	Сібір самырсыны	Дайындауды қажет етпейді	Алдын-ала жібітілген тұқымды 30 күн 0-5 ⁰ С температурада құм салынған жәшіктерде стратификациялайды	Алдын-ала жібітілген тұқымды 30 күн қарға аунатады
44	Жалған қараған (ақ қараған)	Сеппейді	Тұқымды стратификациялайды немесе температурасы 80-85 ⁰ С су құйып, алғашқы 15-20 мин араластырып, суығанша қалдырады. Қажет болса ісінбеген тұқымдарды електен өткізіп алып, оларды өңдеуді қайталайды	
45	Тюринген үлбірегі	Шала піскен жемістер тұқымын сепкенде дайындауды қажет етпейді	Шала піскен жемістер тұқымын үй-жайда 0-5 ⁰ С температурада құм салынған жәшіктерде 210-240 күн стратификациялайды	
46	Кәдімгі шетен	Жинап алғаннан бастап сепкенге дейін жазғы траншеяларда немесе үй-жайда стратификациялайды	Температурасы 0-5 ⁰ С үй-жайда дымқыл құмда 90-120 күн стратификациялайды, содан кейін қармен көмеді Стратификацияның жалпы ұзақтығы - 150-180 күн	Стратификацияланбаған тұқымды гиббереллиннің 0,002% ерітіндісінде 3 тәулік жібітеді, содан кейін дымқыл құммен араластырады. 7 күннен

				к е й і н өнеді
47	Ақ сек-сеуіл, және қара сек-сеуіл	Қыста сепкенде дайындауды қажет етпейді	Дайындауды қажет етпейді	
48	Кәдімгі мамыр гүл	Дайындауды қажет етпейді	Үй-жайда 0-5 ⁰ С температурада құм салынған жәшіктерде 45 күн стратификациялайды	10-15 сағат суда жібітеді, содан кейін дымқыл ағаш үгіндісінде немесе шымтезекте 2-8 күн ұстайды
49	Үй қара-өрігі	Жазғы траншеяларда 90 күн стратификациялайды	Қысқы тоңазымайтын траншеяларда кемінде 150 күн стратификациялайды	
50	Тікенді қара-өрік (шомырт)	Ерте жазда, тамызда себетілетін болса дайындауды қажет етпейді, кеш себілетін болса жиналғаннан бастап себуге дейін (2 ай бойы) жазғы траншеяларда, өткен жылдың тұқымын - 80 күн стратификациялайды	Жинала салысымен үй-жайда 150-180 күн немесе қысқы тоңазымайтын траншеяларда 180-210 күн стратификациялайды	
51	Алхоры өрік (алша)	Жинала салысымен себуге дейін жазғы траншеяларда стратификациялайды. Өткен жылғы	Жинала салысымен жазғы траншеяларда стратификациялайды, ал содан кейін қысқы тоңазымайтын траншеяларда 120-170 күн немесе температурасы 3-5 ⁰ С	

		тұқымды 60-90 күн стратификациялайды	үй-жайда 150 күн стратификациялайды	
52	Қызыл күрең қарақат	Жазғы траншеяларда 45-60 күн стратификациялайды	Үй-жайда 90-120 күн стратификациялайды	Тұқымды бастапқы температурасы 50 ⁰ С суда 24 сағат жібітеді. Содан кейін 12-15 ⁰ С температурада күн сайын араластырып, ылғалдандырып 30 күн стратификациялайды. Ауыспалы температурада (жылы және суық) стратификациялағанда тұқымды 30 күн дайындайды.
53	Қара қарақат	Жазғы траншеяларда 45-60 күн стратификациялайды	Үй-жайда 90-120 күн стратификациялайды	
54	Сібір самырсын қарағайы	Дайындамайды, тек марганец қышқылы калий-	Тұқымды алдын-ала 3 тәулік жібітеді, дымқыл құммен, ағаш үгіндісімен немесе шымтезек ұнтағымен араластырып, жәшіктермен қар астына немесе салқын	Құммен араластырылған тұқымды (2:1) қалыңдығы 20 см, 50% дейін толық ылғал сақтағанша сулап, 30-40 ⁰ С температурада 12 сағат бүркептіргішке қояды, содан кейін қарға көмеді. Бұдан кейін

		дін 0,5 % ерітіндісінде жібітеді	0 ⁰ С үй-жайға себуге дейін 2-3 ай қойып қояды. Қысқы тоңазымай- тын траншеяларда сақтағанда да дайындалады	кайта сулап, бұр кеп- тіргіш- терге қояды, содан соң қар астына қояды. Екі мәрте өндеуден өткен тұқымды 10-11 күн стратифи- кациялайды. ТМТД неме- се фентиу- раммен дәрілейді.
55	Қырым қара- ғайы	Себілмейді	Тұқымды 9-12 сағат суға жібітеді	
56	Кәдімгі қарағай	Дайындауды қажет етпейді	Тұқымды 9-12 сағат суға жібітеді. Дорбаларға салынған құрғақ немесе жібітіл- ген тұқымды 1-2 ай қарға қояды.	Тұқымды жібітіп, өнгенше ылғалды күйінде ұстайды және 1-2 айға қар астына шығарып қояды. Микориз құрайтын майқұлақ саңырауқұ- лағының таза дақылымен тұқым микори- зациясын жүргізеді. 24 сағат 0,02 % дейін күкірт қышқылы мырыш, күкірт қышқылы марганец (0,1 % және одан төмен), бор қышқылы (0,025%) және гетеро- ауксин (0,01 % және одан төмен)

				ерітіндісінде жібітеді. Жиілігі 22,5кГц және қуаты 15 Вт ультрадыбыспен 10 минут өңдейді.
57	Ақ терек	Дайындауды қажет етпейді (жиналған соң бірден себіледі)		
58	Қара терек	Дайындауды қажет етпейді (жиналған соң бірден себіледі)		
59	Батыс боз аршасы	Дайындауды қажет етпейді.	Жібітілген тұқымды бір ай бойы қарға аунатады	
60	Нағыз пісте	Себілмейді.	Тұқымды 12-15 сағат жылы суда (40 ⁰ С) жібітіп, құм салынған жәшіктерде (1:3) немесе траншеяларда 30-40 күн стратификациялайды	Тұқымды 12-15 сағат жылы суда (40 ⁰ С) жібітіп, қаппен жылы жерге іліп қояды және өнебастағанша 9-12 күн андасанда сулап тұрады
61	Кәдімгі мойыл	Дайындауды қажет етпейді.	Үй-жайда 0-5 ⁰ С температурада 150-180 күн стратификациялайды	
62	Жабайы орман алмасы		Суда 2 тәулік жібітеді, содан кейін 0-5 ⁰ С температурада құмда, шымтезекте немесе ағаш үгіндісінде 75-105 күн стратификациялайды	Стратификацияланбаған тұқымды гибберлиннің 0,002% ерітіндісінде 3 тәулік жібітеді, содан кейін дымқыл құммен араласты-

				рады . Тұқым 6-7-ші күні өнеді.
63	Кәдімгі шаған	Онша толыспа- ған тұқымды жазғы траншея- ларда маусым айынан себуге дейін страти- фикациялайды	Үй-жайда алдымен 18-20 ⁰ С темпера- турада 2-3 ай, содан кейін 5-11 ⁰ С темпера- турада стратифи- кациялайды. Стратификация- лаудың жалпы ұзақтығы 180-200 күн (шала піскен тұқымдар)	

**Ормандарды молықтыру және орман
өсіру үшін тұқымдар мен көшет
материалдарын пайдалану,
тасымалдау ережесіне**

2-қосымша

Ормандарды қалпына келтіру және орман өсіру үшін пайдаланылатын екпе көшеттерге қойылатын талаптар

Тұқымдардың атауы	Жасы, жыл	Т а м ы р мойнындағы діңнің жуандығы, (кем емес), мм
1. Қылқан жапырақты тұқымдар:		
1.1. Шырша, самырсын, арша	3-5	2,0
1.2. Қарағай, кызылқарағай	2-3	2,5
2. Жапырақты тұқымдар (бұталардан басқа)	1-3	3,5
3. Бұталар	1-3	2,5

Ескерту: Бұл талаптар тамыр жүйесі ашық көшеттерге қатысты

**Ормандарды молықтыру және орман
өсіру үшін тұқымдар мен көшет
материалдарын пайдалану,
тасымалдау ережесіне**

3-қосымша

**Ормандарды қалпына келтіру және орман өсіру үшін
пайдаланылатын көшет материалына (қалемшелерге)
қойылатын талаптар**

p/c N	Тұқымдардың атауы	Орман өсетін аймақтар	Жасы, жыл	сорт	Тамыр мойнын-дағы діңнің жуандығы (кем емес), мм	Жердегі бөлігінің биіктігі (кем емес), см
1	2	3	4	5	6	7
1	Салпыншақ қайын (қотыр қайың) Betula pendula Roth (B.verucosa Ehrh.)	барлық аймақ	3-4	1 2	8 5	50 35
2	Кәдімгі қынаағаш Ligustrum vulgare L.	таулы аудандар	2-3	1 2	9 6	80 60
3	Қарағаш Ulmus pinnato-ramosa Dieck.	орманды дала, дала	2-3	1 2	8 6	55 40
4	Кәдімгі алмұрт Pirus communis L.	барлық аймақ	2-3	1 2	7 5	45 30
5	Өте әдемі емен Quercus robur L.	барлық аймақ	3-4	1 2	9 6	45 30
6	Кәдімгі немесе еуропалық шырша Picea abies (L.) Karst.	барлық аймақ	5-6	1 2	5 4	20 15
7	Сібір шыршасы Picea obovata Lebed.	орманды дала	5-6	1 2	6 4	30 20
8	Шренк шыршасы Picea Schrenkiana Fischet Meg.	таулы аудандар	5-6	1 2	6 4	25 15
9	Ағаш тәріздес караған (сары караған) Cagagana arborescens Lam.	барлық аймақ	3-4	1 2	6 4	35 25
10	Еуропалық екпеш талшыны Castanea sativa Mill.	барлық аймақ	2-3	1 2	15 10	60 45

11	Жалған платанға ұксас үйеңкі (явор, үйеңкі) А с е г pseudoplatanusL.	барлық аймақ	2-3	1 2	10 6	55 40
12	Сүйір жапырақты үйеңкі (платан тәрізді үйеңкі) А с е г platanoides L.	барлық аймақ	3-4	1 2	8 6	35 25
13	А т талшыны A e s c u l u s hippocastanum L.	барлық аймақ	2-3	1 2	15 10	40 25
14	Кіші жапырақты жөке Tilia cordata Mill.	барлық аймақ	3-4	1 2	9 5	50 30
15	С і б і р балқарағайы Larix sibirica Ledeb.	орман- ды дала	3-4	1 2	9 5	40 25
16	Ш ы р ғ а н а қ Н і р р о р ғ а е ramnoides L.	барлық аймақ	3-4	1 2	9 7	35 25
17	Грек жаңғағы Juglans regia L.	барлық аймақ	3-4	1 2	20 10	60 40
18	С і б і р майқарағайы Abies sibirica Ledeb.	таулы аудан - дар	6-8	1 2	6 4	25 15
19	Шығыс биотасы B i o t a orientalis Endl	барлық аймақ	4	1 2	12 7	60 40
20	Жалған қараған тәрізді инеш (ақ қараған) R o b i n i a pseudoacacia L.	барлық аймақ	1-2	81 12	8 6	70 50
21	Кәдімгі шетен S o r b u s aucuparica L.	барлық аймақ	3-4	1 2	9 7	35 25
22	Сібір самырсыны Pinus sibirika Du Tour	барлық аймақ	6-7	1 2	10 6	30 20
23	Кәдімгі қарағай P i n u s silvestris L.	орман- д ы дала	3-4	1 2	8 5	25 20

24	Ақ терек (күміс терек) Populus alba L.	орманды дала, дала	2-3	1 2	10 7	100 70
25	Қара терек Populus nigra L.	орманды дала	2	1 2	7 6	80 60
26	Орман алмасы Malus silvestris (L.) Mill.	барлық аймақ	2-3	1 2	8 6	45 30
27	Кәдімгі шаған Flaxinus excelsior L.	барлық аймақ	3-4	1 2	9 7	35 25

Ескерту: Аумақ жөнінен орман өсетін аймақтарға, қосымша аймақтарға және табиғи өңірлерге енетін әкімшілік аудандар:

1. Орманды дала аймағы:

Солтүстік Қазақстан облысы;

Қостанай облысының солтүстік аудандары;

Павлодар облысының солтүстік-шығыс аудандары.

2. Дала аймағы:

Қостанай облысы (солтүстік аудандардан басқа);

Павлодар облысы (солтүстік-шығыс аудандардан басқа);

Көкшетау, Ақмола, Шығыс-Қазақстан (таулы аудандардан басқа);

Атырау және Ақтөбе облыстары;

Қарағанды облысының солтүстік бөлігі.

3. Таулы аудандар:

Шығыс Қазақстан және Алматы облыстары

Ормандарды молықтыру және орман өсіру үшін тұқымдар мен көшет материалдарын пайдалану, тасымалдау ережесіне

4-қосымша

көшет материалына

№ _____ ТӨЛҚҰЖАТ

"__" _____ 200__ ж.

(питомник, орман иеленуші, орман пайдаланушы,

заңдық, пошталық мекен-жайы)

өсірілген _____

(көшет материалының түрі: екпелер, тікекпелер,

соның ішінде тамыр топырағымен, тұқымы)

1. Сапа көрсеткіштері

Партия нөмірі	Екпелердің стандарт сәйкестігі	(тікекпелердің) талаптарына	Жасы	Сорты	Мөлшері, саны

Қазылған уақыты _____ Қаттау уақыты _____ Жіберілген уақыты _____

Пайдалану мақсаты _____

(дербес қажеттілік, өткізу, тасымалдау ауданы)

Өсімдіктер карантині саласындағы уәкілетті органның берген құжаты _____

(көшет материалы карантин ауданынан басқа жерге

әкетілгенде толтырылады)

2. Тұқым материалының шығу тегі

Тұқым жиналған жер _____

(облыс, аудан, орман иеленуші, орман пайдаланушы,

орманшылық, орам)

Тұқымның сапасы туралы куәлік _____

(N, қашан және кім берген)

Тұқым селекциялық санаты _____

(сортты, жақсартылған, қалыпты)

3. Өсіру шарттары

Өсіру тәсілі _____

(ашық жер, бақылау жасалатын орта жағдайлары)

Топырақ жағдайлары, қолданылатын субстрат _____

Тыңайтқыш шашу, басқа агротехникалық іс-шаралар _____

(атауы, доза,

кезеңділігі, т.б.)

Зиянкестермен, өсімдіктер ауруларымен және арамшөптермен күресу жөніндегі іс-шаралар _____

(препараттың түрі, атауы, өңдеу мерзімі мен

к е з е ң д і л і г і)

Орман иеленуші, орман пайдаланушы _____
(қолы, т.а.ж.)

М.О.

_____ тіркелді
(орман қорын күзету, қорғау, пайдалану, ормандарды молықтыру

_____ және орман өсіру саласындағы аумақтық орган)

№ _____ " _____ " _____ 200 ж.

© 2012. Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінің «Қазақстан Республикасының Заңнама және құқықтық ақпарат институты» ШЖҚ РМК